

УДК 342.951
DOI <https://doi.org/10.32837/chern.v0i3.232>

Р. А. Бондарчук
здобувач кафедри адміністративного та господарського права
Запорізького національного університету
orcid.org/*Ещё не прислали*

ПІДСТАВИ ПРИТЯГНЕННЯ СУДДІ ДО ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

У статті визначено підстави притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, здійснено їх науковий аналіз, оцінку та визначено об'єктивність її врахування з огляду на результати практики діяльності ВРП.

З'ясовано, що підставами притягнення судді до дисциплінарної відповідальності не може бути застосування чи незастосування ним тієї чи іншої норми права, згода або незгода із судовим рішенням скажника або інше розуміння останнім норми матеріального чи процесуального права, ніж її розуміння судом, оскільки, здійснюючи правосуддя, суддя є незалежним та керується верховенством права (ст. 129 Конституції України) і розглядає справи відповідно до Конституції України, законів України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Встановлено, що у разі аналізу підстав для здійснення дисциплінарного провадження стосовно судді та застосування дисциплінарного стягнення ВРП має враховувати: суттєвість порушення, його сумісність з подальшим перебуванням особи на посаді судді, наявність та підтвердженість доказів, їх безспірність, об'єктивність у аналізі всіх обставин справи, відповідність дисциплінарного стягнення сутності та характеру порушення, особливо це важливо у разі застосування такого стягнення, як подання про звільнення судді з посади, хоча підстави для його застосування конкретизовані п. 8 ст. 109 Закону, однак вони мають оціночний характер, що іноді може призводити до застосування такого стягнення до «неугодного судді» за наявності конфлікту інтересів у самому суді або за участю посадових осіб органів, які взаємодіють із судами (прокуратури, поліції та ін.), або посадових осіб органів, які тим чи іншим чином контролюють діяльність судді (судів), – ВРП, РСУ, ВККСУ.

Ключові слова: дисциплінарна відповідальність, притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, юридичні, фактичні та процесуальні підстави дисциплінарної відповідальності судді.

Bondarchuk R. A. GROUNDS FOR BRINGING A JUDGE TO DISCIPLINARY RESPONSIBILITY

The article defines the grounds for bringing a judge to disciplinary responsibility, carried out their scientific analysis, evaluation and determines the objectivity of its consideration in view of the results of the practice of GRP.

It was found that the grounds for bringing a judge to disciplinary responsibility may not be the application or non-application of a rule of law, consent or disagreement with the court decision of the complainant or a different understanding of the latter rule of substantive or procedural law than its understanding by the court. Justice, the judge is independent and guided by the rule of law (Article 129 of the Constitution of Ukraine) and hears cases in accordance with the Constitution of Ukraine, laws of Ukraine, international treaties, the binding nature of which is approved by the Verkhovna Rada of Ukraine.

It is established that in the analysis of the grounds for disciplinary proceedings against a judge and the application of disciplinary sanctions GRP should take into account: the significance of the violation, its compatibility with the subsequent presence of a person as a judge, compliance of the disciplinary sanction with the essence and nature of the violation, this is especially important when applying such a sanction as a motion to dismiss a judge, although the grounds for its application are specified in paragraph 8 of Art. 109 of the Law, however, they have an evaluative character, which can sometimes lead to the application of such a penalty to an "undesirable judge", in the presence of a conflict of interest in the court itself, or with the participation of officials interacting with courts (prosecutors, police, etc.), or officials of bodies that in one way or another control the activities of judges (courts) – GRP, RSU, VKKSU.

Key words: disciplinary responsibility, bringing a judge to disciplinary responsibility, legal, factual and procedural grounds of disciplinary responsibility of a judge.

Актуальність тематики дослідження. Судді як носії судової влади у разі відправлення правосуддя є незалежними від будь-якого впливу, нікому не підзвітні і підпорядковуються лише закону. Незалежність і недоторканість судді гарантується Конституцією і законами України (стаття 126 Конституції України) [1]. Держава охороняє самостійність і незалежність суддів, встановлюючи спеціальні гарантії, які стосуються не тільки особливого порядку обрання суддів, а й притягнення їх до дисциплінарної відповідальності. Як правильно зазначають окремі дослідники, «дисциплінарна відповідальність є одним із найважливіших елементів правового статусу

судді, яка відображає реальний ступінь законодавчого забезпечення конституційної недоторканості та незалежності посадових осіб судової гілки влади» [2, с. 27]. Дисциплінарна відповідальність є самостійним видом відповідальності юридичної, її підстави можна тлумачити як закріплені в законі об'єктивні ознаки протиправного діяння судді (дії або бездіяльності), якими завдається шкода фундаментальному праву особи на справедливий суд. Для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, окрім установлення відповідних підстав, необхідно визначення інших елементів складу правопорушення судді, а саме: з'ясування деліктоздатності судді, його вини й наявності

причинного зв'язку між протиправним діянням і негативними наслідками, що настали для об'єкта відповідальності – фундаментального права особи на справедливий суд.

Відповідно до ст. 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження з низки підстав [3]. З моменту започаткування судової реформи в 2016 році підстави застосування до суддів заходів дисциплінарної відповідальності були значно розширені та конкретизовані, що є позитивною тенденцією на шляху до встановлення законності заходів юридичної відповідальності до суддів та незалежності суддів, зниження ризиків тиску на їхню діяльність та підвищення рівня об'єктивності встановлення контролю за діяльністю суддів. На це вказують і рішення ЄСПЛ та Конституційного Суду України. Так, Європейський суд з прав людини в рішенні у справі «Олександр Волков проти України» від 9 січня 2013 року зазначив, що точність та передбачуваність підстав для дисциплінарної відповідальності є бажаними для цілей юридичної визначеності, особливо для гарантування незалежності суддів (§ 79) [4]. У Рішенні від 1 грудня 2004 року № 19-рп/2004 Конституційний Суд України зазначив, що незалежність суддів є конституційним принципом організації та функціонування судів. Вона забезпечується, зокрема, особливим порядком притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності (підпункт 1.1, абзац другий підпункту 1.3 пункту 1 резолютивної частини). Щодо дисциплінарного провадження та притягнення судді до дисциплінарної відповідальності в Основних принципах незалежності судових органів встановлено, що суддя має право на справедливе слухання; розгляд справи на його початковій стадії залишається конфіденційним, якщо суддя не вимагає іншого; рішення про дисциплінарне покарання, усунення з посади чи звільнення повинні бути результатом незалежної перевірки (п. 17, 20) [5].

Водночас кожна з підстав притягнення судді до дисциплінарної відповідальності потребує наукового аналізу, оцінки та визначення об'єктивності її врахування з огляду на результати практики діяльності ВРП, що зумовлює коло завдань дослідження, яке доречно здійснити в межах цієї наукової статті.

Виклад основного матеріалу. У наукових юридичних джерелах виокремлюються декілька підстав юридичної відповідальності, які, зокрема, стосуються і суддів: нормативно-правові, фактичні і процесуально-правові. Нормативно-правовою підставою юридичної відповідальності виступає закріплення у законі складів правопорушень, відповідних видів і заходів юридичної відповідальності,

інших умов, необхідних для практичної їх реалізації (уповноважених суб'єктів застосування заходів юридичної відповідальності, належних процедур та ін.) [6, с. 27]. У теорії аксіоматичною є теза, що в нормативних підставах цієї відповідальності втілюється зміст протиправного діяння (його об'єктивна сторона), яке закріплене на рівні норми-заборони. Для притягнення особи до відповідальності потрібно встановити склад правопорушення, до якого разом з об'єктивними ознаками протиправного діяння належить суспільно шкідливий результат, завданий об'єкту, який захищає закон, причинний зв'язок між заподіянням шкоди і цим діянням, вина правопорушника та його правосуб'єктність, тобто здатність бути суб'єктом відповідальності за вчинене. Брак хоча б одного з указаних елементів означає відсутність складу правопорушення, що, відповідно, виключає юридичну відповідальність [7].

Фактичною підставою юридичної відповідальності є вчинення дії (бездіяльності), забороненої правовою нормою, тобто скоєння правопорушення. Це діяння характеризується суспільною шкідливістю й протиправністю, які співвідносяться як зміст і форма. Процесуальною підставою для юридичної відповідальності служить рішення компетентних органів публічної влади та їх посадових осіб про призначення конкретних заходів відповідальності, винесене з дотриманням законної процедури [8; 9].

Як було зазначено вище, фактичні підстави застосування дисциплінарної відповідальності до суддів повною мірою перелічені у ст. 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII (надалі – Закон), не має сенсу їх перераховувати нижче.

Однак аналіз підстав притягнення судді до дисциплінарної відповідальності і звільнення його за порушення присяги дозволяє здійснити їх класифікацію, поділивши на декілька груп. Це порушення суддею: а) норм процесуального права і своїх посадових обов'язків під час відправлення правосуддя; б) правил суддівської етики; в) правил щодо конфлікту інтересів або неповідомлення про випадки втручання в діяльність судді; г) розголошення суддею таємниці або певної інформації; ґ) порушення прав людини і основоположних свобод; д) недотримання вимог та обмежень, передбачених антикорупційним і судоустрійним законодавством; е) виконання вимог члена ВККС та/або ВРП щодо надання певної інформації; ж) щодо неналежного ставлення до службових обов'язків.

Порушення норм процесуального права і своїх посадових обов'язків під час відправлення правосуддя передбачені підпунктами «а», «б» пункту 1 частини 1 статті 106 Закону. Так, підпунктом «а» пункту 1 частини 1 статті 106 Закону закріплено, що умисна або внаслідок недбалості

незаконна відмова в доступі до правосуддя (у тому числі незаконна відмова в розгляді по суті позовної заяви, апеляційної чи касаційної скарги тощо) або інше істотне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило учасникам судового процесу реалізацію наданих їм процесуальних обов'язків або призвело до порушення правил підсудності чи юрисдикції, є підставою для дисциплінарної відповідальності судді. Дефініція поняття «істотні порушення норм процесуального права» закріплена, зокрема, частиною 1 статті 412 КПК України, згідно з якою істотними порушеннями вимог кримінального процесуального закону є такі порушення вимог цього Кодексу, які перешкодили чи могли перешкодити суду ухвалити законне та обґрунтоване судові рішення. В інших процесуальних законах це поняття відсутнє (стаття 104 ГПК України, статті 202 та 203 КАС України, стаття 309 ЦПК України). При цьому жодним нормативним актом не визначено, як відмежувати «істотність» порушення процесуального закону, яке тягне лише скасування рішення суду, від підстави, за якої суддя може бути притягнутий до відповідальності. За відсутності об'єктивних критеріїв такої оцінки фактично можуть бути створені умови для ситуативної та вибіркової кваліфікації відповідних діянь. Критерієм істотності процесуальних порушень має бути ступінь завданої шкоди правам і законним інтересам учасників судового процесу та авторитету судової влади.

Своєю чергою підпунктом «б» пункту 1 статті 106 Закону закріплено, що умисне або внаслідок недбалості незазначення у судовому рішенні мотивів прийняття або відхилення аргументів сторін щодо суті спору є підставою для дисциплінарної відповідальності судді. За змістом пункту 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція [10]) суди зобов'язані обґрунтувати свої рішення. Це не означає, що на кожен аргумент потрібно дати відповідь, але на ключові питання – обов'язково. При цьому межі обов'язку щодо обґрунтованості можуть бути різними залежно від характеру ухвалюваного рішення. Крім того, необхідно враховувати рівність сторін у представленні у суді різних доводів, а також відмінності в положеннях законодавства, традиціях, юридичних висновках, способах викладення та формулюваннях рішень судів держав-учасниць. Таким чином, питання, чи виконав суд обов'язок щодо обґрунтування свого рішення, як впливає з пункту 1 статті 6 Конвенції, може бути визначено тільки у разі розгляду конкретних обставин справи (наприклад, рішення від 18 липня 2006 року у справі «Проніна проти України (Заява № 63566/00) [11].

Натомість, згідно з підпунктами «в», «г», «г'», «д» пункту 1 частини 1 статті 106 Закону,

підставами для дисциплінарної відповідальності судді є: порушення засад гласності і відкритості судового процесу; порушення засад рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом, змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і доведеності перед судом їх переконливості; незабезпечення обвинуваченому права на захист, перешкоджання реалізації прав інших учасників судового процесу; порушення правил щодо відводу (самовідводу). Вказані підстави фактично є порушеннями вимог щодо неупередженості судді. Це такі стандарти поведінки судді, які викликають конфлікт інтересів, будь-які втручання в його діяльність або перевищення службових повноважень, використання своїх обов'язків з політичними партіями, із засобами масової інформації, позапроцесуальні контакти зі сторонами судового провадження. Як правильно зазначає О.М. Овчаренко, до форм прояву упередженості судді заявники, як правило, відносять незадоволення ним окремих клопотань у разі розгляду справи про виклик свідків, про призначення експертизи тощо; ненадання суддею можливості ознайомитися з матеріалами справи; надання переваг іншій стороні, відносини судді з однією зі сторін [12, с. 223]. Найпоширенішими формами виявлення суддівської упередженості є порушення правил відводу судді або безпідставне заявлення самовідводу, слід пам'ятати, що це питання повинне вирішуватися з дотриманням норм процесуального закону.

Пунктом 2 частини 1 статті 106 Закону встановлено, що суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження за безпідставне затягування або невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом, зволікання з виготовленням вмотивованого судового рішення, несвочасне надання суддею копії судового рішення для її внесення до Єдиного державного реєстру судових рішень. Строки розгляду справи і вчинення окремих процесуальних дій установлюються процесуальним законом і є чітко визначеними. Однак конструкція «невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи» є досить складною, оціночною й потребує особливої уваги. Використання такої підстави відповідальності викликає суттєві труднощі, тому сам факт порушення строку розгляду справи не може бути підставою дисциплінарної відповідальності судді, оскільки законодавець визначив нею саме невжиття таких заходів протягом встановленого законом строку; крім того, таке порушення може відбуватись як за суб'єктивних, так і об'єктивних причин.

На думку суддівської спільноти, щоб дійти висновку про невжиття чи, навпаки, вжиття суддею заходів стосовно розгляду заяви, скарги чи справи

протягом строку, встановленого законом, доцільно керуватися критеріями оцінювання розумності строку судового розгляду, виробленими Європейським судом з прав людини, до яких віднесено складність справи; наслідки порушення строків судового розгляду; дії державних органів; поведінка самого заявника. У разі вирішення цього питання також повинно братися до уваги навантаження на суддю, яке суттєво впливає на строки розгляду справи, досвід його роботи, нездатність деяких суддів належним чином організувати свою роботу, такі інші об'єктивні чинники, як матеріально-технічне забезпечення суду, робота органів внутрішніх справ та інших державних органів, які можуть вплинути на строки слухання справи тощо [13].

Пунктом 3 частини 1 статті 106 Закону передбачено порушення правил суддівської етики. Так, суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження за допущення суддею поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, зокрема в питаннях моралі, чесності, непідкупності, відповідності способу життя судді його статусу, дотримання інших норм суддівської етики та стандартів поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду, прояв неповаги до інших суддів, адвокатів, експертів, свідків чи інших учасників судового процесу.

Дисциплінарна відповідальність за вищезазначеною підставою настає за порушення не якихось абстрактних морально-етичних правил поведінки судді, а цілком конкретних норм права, що їх закріплюють. Такі правила суддівської етики нормативно визначені Кодексом суддівської етики [14]. Водночас статтею 4 Кодексу суддівської етики порушення встановлених ним правил етичної поведінки не можуть самі по собі застосовуватися як підстава для притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності та визначати ступінь їхньої вини. Необхідно, щоб учинене суддею порушення було грубим або систематичним, унаслідок чого мав би місце підрив авторитету правосуддя.

В аспекті забезпечення законного й обґрунтованого притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності за порушення правил суддівської етики першочерговим видається законодавче уточнення критеріїв систематичності та грубості таких порушень, що є обов'язковими ознаками для кваліфікації як дисциплінарного проступку. На практиці встановити й довести факт порушення суддею правил суддівської етики дуже важко. Систематичним вважається вчинення такого порушення двічі або більше разів. Але ж поняття «грубе одноразове порушення правил суддівської етики» є оціночним і суб'єктивним. Вихідним критерієм притягнення судді до відповідальності повинне бути настання в результаті його

неетичної поведінки негативних наслідків для забезпечення прав та основоположних свобод осіб – учасників судового провадження. Недотримання суддею етичних норм у позаслужбовій діяльності, якщо це пов'язано з відправленням правосуддя і не порушує прав і законних інтересів третіх осіб, не може розглядатися як підстава для його відповідальності.

Згідно з пунктом 4 частини 1 статті 106 Закону, суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження за умисне або у зв'язку з очевидною недбалістю допущення суддею, який брав участь в ухваленні судового рішення, порушення прав людини і основоположних свобод. Суттєвими ознаками такого порушення судді можна назвати такі: умисел: ухвалюючи судові рішення, суддя має чітко усвідомлювати протиправність своїх дій (бездіяльності), передбачити їх негативні наслідки й можливість їх настання; порушення норм процесуального права, неправильне застосування норм матеріального права та інші діяння, що явно свідчать про несумлінність, нечесність, упередженість під час відправлення ним правосуддя і які здебільшого є систематичними; суттєві негативні наслідки, що знаходяться у прямому причинному зв'язку з діями судді, тобто якщо внаслідок рішення останнього настали серйозні порушення прав і законних інтересів особи, декількох осіб, групи осіб або держави. М. Мельник зазначає, що ці ознаки мають суттєве значення для кваліфікації порушень суддів, вчинюваних ними під час відправлення правосуддя, а вирішення такого завдання цілком належить до дискреційних повноважень Вищої ради правосуддя (далі – ВРП) [15, с. 16].

Наступна підстава дисциплінарної відповідальності судді – недотримання вимог та обмежень, передбачених антикорупційним і судоустрійним законодавством, охоплює порушення, передбачені підпунктами 9–12, 14–19 частини 1 статті 106 Закону № 1402-19. Так, Законом України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII «Про запобігання корупції» встановлюється низка обмежень щодо використання службових повноважень чи свого становища, одержання подарунків, сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (статті 22–25), до таких осіб належать і професійні судді (пункт «г» частини 1 статті 3) [16]. Приміром, судді зобов'язані щорічно до 1 квітня подавати шляхом заповнення на офіційному вебсайті Національного агентства з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік за формою, що визначається НАЗК. Крім того, судді зобов'язані подавати ще дві декларації – декларацію родинних зв'язків і декларацію доброчесності. Ці декларації будуть

публічно доступними, а судді притягуватимуться до дисциплінарної відповідальності, якщо декларації не будуть подані чи будуть подані із запізненням. Натомість, суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження за ненадання інформації або надання завідомо недостовірної інформації на законну вимогу члена ВККСУ та/або члена ВРП (пункт 13 частини 1 статті 106 Закону). Надання такої інформації є обов'язком судді. Тому він повинен пам'ятати про те, що виклад фактів щодо дисциплінарного проступку повинен бути об'єктивним. На обґрунтування своєї позиції суддя має надати необхідні копії документів.

Особливістю дисциплінарної відповідальності суддів також є її ненастання за добросовісними суддівськими помилками, коли суддя належним чином здійснював свої службові обов'язки і не мав умислу на порушення правових норм. Отже, цю підставу можна застосовувати лише за умови встановлення в діях судді умислу або неналежного ставлення до своїх службових обов'язків і скасування або зміни ухваленого судового рішення. Розмежування умисного порушення суддею закону і судової помилки покладається на суди апеляційної і касаційної інстанцій та органи дисциплінарної влади.

Своєю чергою ч. 2 ст. 106 Закону окремо наголошує на тому, що скасування або зміна судового рішення не має наслідком дисциплінарну відповідальність судді, який брав участь у його ухваленні, окрім випадків, коли скасоване або змінене рішення ухвалено внаслідок умисного порушення норм права чи неналежного ставлення до службових обов'язків. У світлі останньої тези дуже цікавим, на наш погляд, є Рішення Конституційного Суду України від 11 березня 2020 року № 4-р/2020 (Справа № 1-304/2019(7155/19)). Це рішення є знаковим як для суддівської спільноти, так і для сторін з іншими учасниками. Це пов'язано із тим, що воно значно звужує підстави для притягнення суддів до відповідальності крізь призму змісту ст. 106 Закону. Оскільки велика кількість скарг, які надходять до ВРП стосовно суддів, являють собою скарги про незгоду з остаточними рішеннями по справі чи з іншими процесуальними документами.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що дисциплінарне провадження не повинне передбачати жодних оцінок судових рішень, оскільки такі рішення підлягають апеляційному перегляду, а також повинні існувати фільтри для розгляду безпідставних по суті скарг. Це рішення дає нам можливість зробити такі висновки: 1) до переліку підстав для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності не повинні бути включені підстави матеріального чи процесуального характеру, які були покладені суддею під час постановлення рішення по справі або вине-

сенні іншого процесуального документа, а факт умисного порушення норм права чи неналежного ставлення до службових обов'язків, передбачений ч. 2 ст. 106 Закону, повинен бути прямо відображений у постановках судів апеляційної чи касаційної інстанцій у відповідній справі та стосуватись ч. 1 п. 1 п.п. а–г та п. 4 ст. 106 Закону; 2) під час розгляду скарг щодо притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності ВРП за умови відсутності обставин, визначених у першому висновку, може притягнути суддю до такої відповідальності тільки за обставинами, визначеними ч. 1. п. 3, 5–19 ст. 106 Закону, за умови їх доведеності у порядку, встановленому законом.

Висновки. Тому вважаємо цілком обґрунтованим висновок, що підставами притягнення судді до дисциплінарної відповідальності не може бути застосування чи незастосування ним тієї чи іншої норми права, згода або незгода із судовим рішенням скажника або інше розуміння останнім норми матеріального чи процесуального права, ніж її розуміння судом, оскільки, здійснюючи правосуддя, суддя є незалежним та керується верховенством права (ст. 129 Конституції України) і розглядає справи відповідно до Конституції України, законів України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Під час аналізу підстав для здійснення дисциплінарного провадження стосовно судді та застосування дисциплінарного стягнення ВРП має враховувати: суттєвість порушення, його сумісність з подальшим перебуванням особи на посаді судді, наявність та підтвердженість доказів, їх безспірність, об'єктивність у аналізі всіх обставин справи, відповідність дисциплінарного стягнення сутності та характеру порушення, особливо це важливо у разі застосування такого стягнення, як подання про звільнення судді з посади, хоча підстави для його застосування конкретизовані п. 8 ст. 109 Закону, однак вони мають оціночний характер, що іноді може призводити до застосування такого стягнення до «неугодного судді» за наявності конфлікту інтересів у самому суді або за участю посадових осіб органів, які взаємодіють із судами (прокуратури, поліції та ін.), або посадових осіб органів, які тим чи іншим чином контролюють діяльність судді (судів), – ВРП, РСУ, ВККСУ.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кохан В.П. Дисциплінарна відповідальність суддів: трудо-правовий аспект: монографія. Харків: Видавництво «ФІНН», 2011. 197 с.
3. Про судоустрій та правовий статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.

4. Справа «Олександр Волков проти України» (Заява № 21722/11) : Рішення Європейського суду з прав людини від 9 січня 2013 року. *Офіційний вісник України*. 2013. № 89. Стор. 397. Ст. 3307.

5. Основні принципи незалежності судових органів: Схвалені резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї від 29 листопада та 13 грудня 1985 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_201#Text.

6. Подкопаєв С.В. Дисциплінарна відповідальність суддів: сутність, механізм реалізації : монографія. 2-ге вид., випр. і допов. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2005. 216 с.

7. Василенко В.М. Дисциплінарна відповідальність суддів України: підстави, порядок та особливості дисциплінарного провадження. *Право і безпека*. 2011. № 3(40). С. 12–16.

8. Куйбіда Р. Дисциплінарна відповідальність суддів в Україні: проблеми законодавства і практики / Р. Куйбіда, М. Середа. Київ : ФОП Москаленко О.М., 2013. 72 с.

9. Іванець О. Дисциплінарна відповідальність суддів в Україні. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2014. № 4. С. 58–65.

10. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції : Закон України від 17 липня 1997 року

№ 475/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 40. Ст. 263.

11. Рішення у справі «Проніна проти України» (Pronina v. Ukraine) від 18 липня 2006 р., заява № 63566/00. URL: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?tem=1&portal=hbkm&acti>.

12. Овчаренко О.М. Юридична відповідальність судді: теоретико-прикладне дослідження : монографія. Харків : Право, 2014. 384 с.

13. Жигалкін І. Притягнення судді до дисциплінарної відповідальності: які передбачені підстави. *Судебно-юридическая газета*. Випуск № 1 (484) / 8 марта 2021. URL: <https://sud.ua/ru/news/sud-info/164746-prityagnennya-suddi-do-distiplinarnoyi-vidpovidalnosti-yaki-peredbacheni-pidstavi>.

14. Про затвердження Кодексу суддівської етики : Рішення XI чергового з'їзду суддів України від 22.02.2013 року. *Вісник Верховного Суду України*. 2013. № 3. Стор. 27.

15. Мельник М. Узагальнення дисциплінарної практики щодо суддів як джерело вдосконалення законодавства. *Вісник Вищої кваліфікаційної комісії України*. 2013. № 1. С. 14–17.

16. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 20.11.2020).